

Hof Anderwijk

Verdwenen buitenplaats uit de anonimiteit gehaald

JACO SIMONS

We verplaatsen ons naar de kruising van de Galgeweg met de Boksweg, gelegen aan de noordgrens van Vlissingen. We bevinden ons hier op een steenworp afstand van Koudekerke. Tussen de Boksweg en de Rondweg Koudekerke was gedurende de zeventiende en het begin van de achttiende eeuw geleidelijk aan een cluster van buitenplaatsen ontstaan.

Anderwijk, Westerbeek, Moesbos, Der Boede en Triton. Sommige landgoederen hebben hun faam tot aan de dag van vandaag behouden; bij andere geeft het noemen van hun naam geen enkele herkenning, mede omdat er geen spoor meer van is te vinden in het landschap. De destijds onder de ambachtsheerlijkheid Koudekerke vallende Hof Anderwijk is daar een voorbeeld van. Er is hierover bovendien weinig of niets gepubliceerd.

De luthof werd opgericht door de Vlissingse magistraat Quirijn Willems, die in de stadskern woonde en kennelijk behoefte had aan een verblijf erbuiten. Ook na hem bleven meerdere Vlissingse stadsbestuurders een rol spelen betreffende Anderwijk.

Het ontstaan

In het tweede kwart van de zeventiende eeuw kocht Quirijn Willems vijf naast elkaar gelegen stukken grond. Even ten oosten ervan ligt nu het bekende tuincentrum Intratuin. De percelen waren van mr. Heijndrick Rosa, 3 quarts* en 8 roeden*, van Laureijs Laureijsse, 97 roeden, en

*Dit zijn oppervlaktematen: één gemet bestond uit 300 roeden en komt nu overeen met ongeveer 0,4 hectare. Een quart was ongeveer een vierde gedeelte van een gemet.

Kaart van Hattinga ca. 1750: een cluster van buitenplaatsen ten noorden van Vlissingen.

van de kinderen van wijlen Huijge Adriaen Clais 'de oude', 1 gemet* en 43,5 roeden. Van Adriaen Loijssse kocht hij twee percelen, van 1 gemet en 43,5 roeden en van 442 roeden. Bij elkaar vergaarde Quirijn Willems zo 4 gemeten en 154 roeden, waarop hij een buitenverblijf liet verrijzen. In de Overloper van de Westwatering van Walcheren uit 1648 (dat is een soort belastingregister) zien we dat de percelen in het zogeheten Jacob Cornelisblok (of Coppe Cornelisblok) in Koudekerke liggen. Over het leven van Quirijn Willems is niet veel bekend. We zullen het moeten doen met wat bijeengesprokkelde gegevens. De stadsbestuurder was getrouwd met Leuntje (Apollonia) van Roo, met wie hij zes kinderen had. Hij bekleedde in de periode 1645-1652 de functie van schepen van Vlissingen (soort wethouder) en in 1649 die van 'gedeputeerde wegens Vlissingen in de Staten van Walcheren'. Quirijn Willems overleed in 1652.

Naamgeving

We mogen aannemen dat Willems verantwoordelijk was voor de naamgeving. Bij een statig buitenverblijf, inclusief prachtig aangelegde moes- en siertuinen, kon een identiteit immers niet uitblijven.

Het verging Anderwijk anders dan vele andere buitenplaatsen; niet ontwikkeld van eenvoudige boerderij tot luxeverblijf voor welgestelde lieden, maar ontstaan op een verzameling aangekochte percelen landbouwgrond. Het zou te simpel zijn om de naam Anderwijk vanuit deze oorsprong te kunnen verklaren.

Voor de naamsverklaring zullen we ons moeten bezondigen aan giswerk. Het woord 'wijk' lijkt in elk geval duidelijk. Dat komen we bij verschillende in de buurt liggende luthoven tegen: Westerwijk, Poelwijk, Putwijk en Zeewijk. 'Vicus' of wijk werd gebezigd bij een kleine nederzetting in de nabijheid van een stad. En om bij dat woord te blijven: een buitenplaats was een prachtige 'uitwijk' om de drukte, herrie en stank van de stad te ontlopen. Maar waarnaar

verwijst het woord 'ander'? Wat was er dan anders? Het blijft vooralsnog een vraag.

Dr. mr. Sorgeloos

Op 18 september 1674 besloten de erfgenamen van Quirijn Willems om hun bezit van de hand te doen. Weduwe Willems was al in 1669 overleden en de vier dochters Janneke, Catelijne, Susanna en Apollonia en de zonen Quirijn en Michiel zagen in dr. mr. Georgius Sorgeloos een goede opvolger. De veelzijdige Sorgeloos, een prachtige naam trouwens, was naast medicus en jurist stadsbestuurder van Vlissingen. Hij was vanaf 1673 raad en vele jaren schepen in de periode 1675-1692. We komen zijn naam twee maal tegen in de Stadsresoluties van Vlissingen. In 1688 besluit de plaatselijke overheid hem toestemming te verlenen voor 'het verleggen van den steenen voetpad bij zijn hofsteede [Anderwijk] lopende na Coudekerke, lopende bewesten den publicquen rijweg, te brengen beoosten den rijweg over zijn land geconsentreert'. Het pad werd dus in het vervolg over het grondgebied van de buitenplaats geleid. De tweede maal, kort voor zijn dood, gaat de resolutie over Sorgeloos' aanstelling tot 'ontvanger van de Excue' (excue is een vorm van vertrekbelasting).

Dominee Gargon en de luthof van familie De Vos

De volgende eigenaar was Willem de Vos, zoon van zijn gelijknamige vader en van Maria van den Bussche. Hij kocht Anderwijk op 11 maart 1693 van dokter Sorgeloos. Willem werd waarschijnlijk geboren en groeide zeker op in het huis Den Hert aan de Bierkaai. Dat voor de Vlissingse geschiedenis zo belangrijke pand is nu Bellamypark nummer 13.

Opvallend is, dat ook De Vos schepen van Vlissingen was (tussen 1692 en 1713) en, net als Quirijn Willems, gedeputeerde bij de Staten wegens zijn stad (1705).

Leuk om hier te vermelden is, dat er van de vader van De Vos een zelfgeschreven Overloper van de Westwatering van

Het huis Den Hert, waar Willem de Vos woonde.
(Foto Jaco Simons).

Walcheren bewaard is gebleven. De Vos senior maakte een kopie toen zoon Willem nog in de luiers lag. Hij vermeerderde het werk met informatie over eerdere eigenaren van voornamelijk percelen land en hofsteden.

De Vlissingse dominee Mattheüs Gargon schreef in zijn Walcherse Arkadia II uit 1717: "Niet verre [van Der Boede] waren zy gereden, of Ewoud [één van de personages in het boek], ziende ter rechterhand Hof aan Hof en voor uit drie of vier hoge Torens nevens eenige Huizinge in 't geboomte, begon weder te vragen, wat dit voor Plaatzten waren, en of het gantse Land hier in Lusthoven en Heeren-huizen bestond." Gargon heeft het hier over de in de inleiding aangestipte cluster van buitenplaatsen, waarvan het Anderwijk van Willem de Vos deel uit maakte.

Na De Vos' vroegtijdige dood in 1721 bleef de lusthof nog lange tijd in het bezit van de familie. Zoon Jasper en zijn vrouw, jvr. Christina Tant, ontfermden zich over Anderwijk, terwijl zij hun vaste woonadres hadden in Vlissingen. Ook Jasper bekleedde de ondertussen bekende functies van raad en schepen en was verder rekenmeester bij de Rekenkamer van Zeeland. Al in 1730 liet hij het leven.

Op de Walcherenkaart van de gebroeders Hattinga uit circa 1750, zien we 'weduwe De Vos' vermeld staan. (pagina 17) Christina Tant nam dus nog lange tijd na de dood van haar man de 'wijk' naar Anderwijk.

Duidelijk is, dat de oprijlaan (de baene) in een bocht lag. Dat is nu de bocht waar de Gerbrandystraat overgaat in de Vlissingestraat, precies op de grens tussen Vlissingen en Koudekerke. Als je de baene volgde, ging je recht op het herenhuis af. Ook op de kadastrale kaart van Koudekerke, opgemaakt in 1823, zien we aan de vorm van perceel nr. 243 waar het intussen verdwenen weggetje moet hebben gelopen.

De Middelburgse familie Van der Mandere

Pas in 1757 besluit de weduwe van Jasper de Vos haar bezit van de hand te doen. De nieuwe eigenaresse van Anderwijk wordt haar zus Sara Tant. Deze jonkvrouw had haar domicilie in de Nieuwstraat in Vlissingen en bezat nog een klein speelhofje net buiten de stadsgrens, op het grondgebied van West-Souburg. Van Anderwijk heeft ze niet lang kunnen genieten, want al in 1760 stierf de ongetrouwde Sara Tant.

Nog datzelfde jaar stuiten we op een zeer bekende familienaam: de Zeeuwse tak van het aloude Vlaamse geslacht Van der Mandere. Engelbert Johan van der Mandere (1744-1827), zoon van Jacob van der Mandere en Petronella Geertruida van Berckel, wordt dan eigenaar van de buitenplaats. Engelbert kreeg Anderwijk door middel van een legaat van Sara. Zo viel hij als minderjarige al met zijn neus in de boter. Hij moest nog even geduld hebben om de buitenplaats daadwerkelijk te kunnen betrekken. Later komen we hem tegen als raad en schepen van Middelburg.

Ruim tien jaar later verkocht Engelbert Anderwijk aan zijn vader. En dat is best bijzonder. Er is dus deze keer geen sprake van een transactie 'van vader op zoon', zoals we doorgaans zien, maar een 'van zoon op vader'. Vader Jacob van der Mandere had in die periode het voorname Der Boede al lange tijd op zijn naam staan.

Bij bestudering van koop- en verkoopdocumenten uit de Rechterlijke Archieven Zeeuwse Eilanden kunnen we opmerken, dat Anderwijk vanaf 1771 in een adem wordt genoemd en verschillende malen wordt getransporteerd tezamen met Der Boede. In het vervolg kunnen we zodoende een parallel trekken tussen de eigenaren van de beide buitens.

Mr. Jacob van der Mandere (1707-1775), heer van Ouwwerkerk op Duiveland, was tijdens zijn arbeidzame leven actief in de magistratuur van Vlissingen, sinds 1726 als raad, in 1732-1733 als schepen en later als burgemeester. Daarnaast was hij tussen 1736 en zijn dood nog bewindhebber van de VOC. Een invloedrijk man, zo kunnen we vaststellen.

Overigens besloot Van der Mandere in 1773 om een klein deel van de grond van Anderwijk af te staan. Zo werd lokale landbouwer Jan Baert de mogelijkheid geboden hier een eigen boerderijtje te stichten. Dit kleine stukje grond van Anderwijk (107 roeden) zal in de boeken steeds apart worden vermeld. Na Baerts dood zwaaide zijn weduwe Maatje den Hollander er de scepter. Na haar treffen we nog de landarbeiders Gillis Braam in 1792 en Janis Adamse in 1798 aan, die op het losgemaakte stukje Anderwijk wonen en hun bedrijfje runnen.

Het verdere verloop van de buitenplaats is uiteraard een ander verhaal. Na de dood van Jacob van der Mandere en zijn weduwe Petronella Geertruida van Berckel erfde hun dochter, vrouwe Johanna Susanna van der Mandere, hun bezit in 1781.

Johanna Susanna was getrouwd met Paulus Ewaldus van de Perre, telg uit de Middelburgse tak van deze bekende familie. Als zij in 1790 sterft, duikt haar minderjarige dochter Jacoba Johanna van de Perre op in de archiefdocumenten. In dat jaar erfde de slechts twaalfjarige overigens niet alleen haar moeders nalatenschap, ook haar puissant rijke oom, de beroemde mr. Johan Adriaen van de Perre, liet Jacoba Johanna een derde gedeelte van zijn vermogen na.

Met de komst van een Van de Perre waren de Van der Manderes zeker niet uit beeld geraakt. Zoals dat in die tijd regelmatig gebeurde in hogere kringen, trouwde Jacoba Johanna in 1797 haar neef Johannes Cornelis van der Mandere! Erg lang heeft de invloed van de beide aan elkaar verwante families echter niet meer geduurd, omdat mr. Abraham van Doorn in 1805 zowel Anderwijk als Der Boede kocht.

Tussen Jacoba Johanna van de Perre en de Van Doorns was er niet alleen een verre familieverwantschap. Er moet ook een hechte vriendschappelijke band hebben bestaan, zo blijkt later. Uit Jacoba's nalatenschap uit 1835 kunnen we opmaken, dat de zes kleinkinderen van Abraham recht hebben op de helft van haar omvangrijke bezit. Zelf overleefde Jacoba haar kinderen...

De Van Doorns

Mr. Abraham van Doorn kwam voort uit een geslacht van kooplieden dat in de achttiende eeuw zijn heil zocht aan de noordkust van Zuid-Amerika. Toen Abraham in 1760 werd geboren in de Nederlandse kolonie Essequibo, een streek rond de gelijknamige rivier in het huidige Guyana, hadden al drie generaties Van Doorn hier gewoond en gewerkt. Hun koffieplantage bevond zich op Leguaan Eiland in de

Mr. Abraham van Doorn (familiecollectie Van Doorn)

Eigenaren Hof Anderwijk

Quirijn Willems; weduwe (Apollonia) Leuntje van Roo;
de zes kinderen van Quirijn en Leuntje

Georgius Sorgeloos

Willem de Vos
Jasper de Vos, weduwe Christina Tant
Sara Tant

Engelbert Johan van der Mandere
Jacob van der Mandere
Johanna Susanna van der Mandere
Jacoba Johanna van de Perre

Abraham van Doorn (de twee zonen van Van Doorn besluiten Anderwijk af te breken)

Essequibo-rivier. De naam van de plantage mag dan wel toepasselijk Doornhaag hebben geheten, het zakelijke pad van de Van Doorns ging echter over rozen. Met de koffiehandel vergaarde de familie een astronomisch kapitaal.

Om een studie te kunnen volgen, kwam de jonge Abraham alleen naar Zeeland. Dat zal rond 1778 zijn geweest. Zijn ouders had hij al verloren toen hij net drie jaar was.

Abraham keerde niet meer terug naar zijn geboortegrond. In onze provincie schopte hij het ver, want later bekleedde hij diverse hoge functies. Van Doorn werd namelijk raad, schepen en burgemeester van Vlissingen, in de Franse tijd gecommitteerde in het Departementaal Bestuur en uiteindelijk landdrost van Zeeland, de hoogste bestuurder van het departement.

Omdat Abraham in het huwelijk trad met Pieterella Wilhelmina van Dishoeck kwam hij in het bezit van het beroemde Van Dishoeckhuis in Vlissingen. Dat helaas gesloopte 'stadspaleis' was in opdracht van Mr. Anthony Pieter van Dishoeck gebouwd door de grote Antwerpse architect Van Buaerscheidt. Van Doorn verwierf geleidelijk aan vele bezittingen op Walcheren, waarvan de lusthoven in het ambacht Koudekerke de meeste indruk maakten. Op het landgoed van villa Moesbos ligt Abraham nog altijd begraven, in de grafheuvel die hij zelf voor zijn familie oprichtte.

Abrahams zoon Hendrik Jacob werd door zijn huwelijk baron van Westcapelle en was gouverneur van Zeeland. Later werd hij zelfs benoemd tot minister van Binnenlandse Zaken. Zijn broer Anthony Pieter, vernoemd naar grootvader Van Dishoeck, was in 1813-1814 burgemeester van Koudekerke en later rechter in Middelburg. De Van Doorns bewezen niet alleen erg vermogend te zijn, maar tevens grote kwaliteiten te bezitten op bestuurlijk niveau.

Einde buiten en boerderij

Niet lang na de dood van Abraham van Doorn, op 31 maart 1814, werd het herenhuis van Anderwijk afgebroken. Van Doorn bezat al verschillende buitenplaatsen. Vermoedelijk werd die hoeveelheid bezittingen na de economisch gezien zware Franse tijd toch wat teveel van het goede. De zonen Hendrik Jacob en Anthony Pieter erfden respectievelijk het voorname Der Boede en het uit buitenplaats Westerbeek voortgekomen Moesbos.

De bevestiging van de ontmanteling van Anderwijk volgt een aantal jaar later van de hand van mr. Zacharias Paspoort. De hof komt voor op de lijst van gesloopte lusthoven die Paspoort, advocaat en later rechter in Middelburg, in 1820 samenstelde. Mede omdat hij een collega van Anthony Pieter van Doorn was, mogen we hem als betrouwbare bron beschouwen.

De bij Anderwijk horende boerderij bleef bestaan, zoals vaak het geval was. Een boerenbedrijf was immers grotendeels zelfvoorzienend en kon in moeilijke tijden tegen een stootje. Uit de notariële akten van de Koudekerkse notaris Loeff kunnen we opmaken, dat Jan IJzeboud op 3 mei 1819 de boerderij voor 950 gulden kocht van de eerder genoemde Janis Adamse. IJzeboud en zijn vrouw Anna de Landmeter waren juist een aantal dagen ervoor, op middelbare leeftijd, getrouwd. Na Jan IJzebouds dood in 1854, boerde zijn zoon Abraham nog lange tijd hier, op het gebied van het voormalige Anderwijk.

In de IJzeboudperiode ontstond de naam Boksweg, naar Bartholomeeus Boks, een vroegere eigenaar van de in de buurt liggende boerderij De Lange Pacht. De huidige Boksweg is een rechtgetrokken B-weg, die dwars door het voormalige landgoed Anderwijk loopt.

In april 1886 trad Pieter Leynsz. Brasser in het huwelijk met Cornelia Aarnoutse. Daarna kocht het stel het boerenbedrijfje van Abraham IJzeboud. Helaas heeft Pieter

zijn vak niet lang kunnen uitoefenen. De Koudekerkenaar werd niet ouder dan een jaar of dertig en stierf al in november 1892, zijn vrouw en vier kinderen achterlatend. In tegenstelling tot haar man bereikte Cornelia wel een hoge leeftijd. Een paar jaar voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog blies zij haar laatste adem uit.

Vanwege de oorlogshandelingen trok familie Stroo, bestaande uit ouders, kinderen en een tante, aan het einde van 1944, vanuit de aan de duinvoet liggende buurtschap Zwanenburg, tijdelijk in het leegstaande boerderijtje van wijlen Cornelia Aarnoutse. Dit onderkomen bleek vrij van water tijdens de inundatie van Walcheren. Van hieruit kon zoon Dirk in deze moeilijke jaren zijn beroep als melkman in Vlissingen uitvoeren. De nu 86-jarige woont nog altijd in Vlissingen, om precies te zijn in de wijk Paauwenburg.

Dirk Stroo vertelt een anekdote: "Ik weet nog dat ik hartstikke trots was op mijn pas aangeschafte Gazelle-fiets waaraan de banden weliswaar ontbraken. Op het zoldertje van de boerderij had ik mijn rijwiel goed verstopt voor de moffen. Als de Duisters langskwamen, was de kans namelijk groot

Boksweg-Galgeweg 2011 (Foto Jaco Simons).

dat ze van alles meenamen. Toch ontdekte een van die gasten mijn fiets, nam hem mee naar buiten en sprong er op. Omdat een fiets zonder banden moeilijk in bedwang te houden was, reed hij regelrecht de sloot in. Daar liet hij mijn fiets maar achter. Tjonge, wat hebben wij hem uitgelachen! Na de oorlog heb ik nog jarenlang plezier gehad van mijn Gazelle. Mét banden, dat wel.”

Anderwijk werd in 1947 gesloopt. Wat resten op het erf en de grond werden in 1950 toegewezen aan timmerman en aannemer Jan Cornelisz. de Kroo, destijds een bekende naam in de Koudekerkse bouw wereld. Met De Kroo werd het definitieve einde van het eeuwenoude Anderwijk beslecht. Vlak daarna kocht de in de buurt wonende Krijn van Sparrentak de percelen grond op. Hij was al sinds 1927 eigenaar van de overigens nog steeds bestaande boerderij van buitenplaats Moesbos. Die prachtige boerenschuur en het boerenhuisje zijn op dit moment eigendom van de directie van Intratuin Koudekerke, terwijl in villa Moesbos nog altijd een Van Doorn woont!

Afsluitend een aardig detail. Anderwijk begon met een Quirijn die stukken bouwland omvormde voor ‘eigen recreatieve’ doeleinden; Anderwijk eindigde met een Quirijn (Krijn) die het land weer terugbracht ten behoeve van landbouwactiviteiten. Ogen-schijnlijk is er op deze stille plek aan de Boksweg nooit iets geweest. We weten dat schijn bedriegt.

Over de auteur:

Jaco Simons studeerde aan het conservatorium en geeft muzieklessen. Daarnaast houdt hij zich bezig met archiefonderzoek. Hij publiceert in bladen als *Den Spiegel*, *De Wete*, *Klaver Vier* en *Arneklanken*.

Bronnen

Literatuur

- M. Gargon, *Walchese Arkadia II*, (Leiden 1717).
- J. Simons, ‘Zwanenburg’, ‘Paauwenburg’, ‘Westerwijk’, ‘Valkenisse’ en ‘Vrijburg’ in: *De Wete*,

respectievelijk 2008, nr. 3, 2009, nrs. 2 en 3, 2010, nr. 1, 2011, nr. 1 en 2012, nr. 1.

- J. Simons, ‘Grooten Boomgaard’, ‘Bon Repos’ en ‘Papegaaiburg’ in: *Den Spiegel*, 2010 nr. 1, 2010 nr. 4 en 2011 nr. 3.
- H. J. Zuidervaart, Mr. Johan Adriaen van de Perre (1738-1790). Overdruk uit: *Archief KZGW 1983*.

Websites:

- www.genealogieonline.nl
- www.watwaswaar.nl
- www.lacoda.nl/historische-artikelen.php

Gemeentearchief Vlissingen

- Bibliotheek Van der Os E 19: stadsbestuurders.
- Oud-rechterlijk archief Vlissingen, inv. nrs 750, 751 en 752.
- Stadsresoluties Vlissingen, inv. nr. 5158.

Zeeuws Archief

- ‘Archieven van de gemeente Koudekerke’, Kadaster 1832-1966, inv. nrs. 1473 en 1476-1497.
- ‘Archief Rekenkamer van Zeeland’ (Rekenkamer II), inv. nr. 1153 en 1154.
- ‘Atlas Hattinga’, Kaarte van het eyland Walcheren de Ao. 1641 gemaakt door Christoffel Bernards, D.W.C. en/of A. Hattinga, ca. 1750. inv. nr. 13.
- idem, Kaart van Walcheren [blad 8], (1750), inv. nr. 23.
- ‘Familie Van Doorn’, nalatenschap Jacoba Johanna van de Perre, inv. nr. 6.
- ‘Families Spoors en Sprenger’, Beschrijving van Zeeland door mr. Zacharias Paspoort (1820), inv. nr. 97.
- ‘Handschriftenverzameling Rijksarchief in Zeeland’, handschrift Willem de Vos, inv. nr. 1205.
- ‘Kaarten Zeeland’, Reiskaart van het eiland Walcheren (ca. 1780), inv. nr. 1920.79.
- idem, Eiland Walcheren (ca. 1800), inv. nr. 1956.15
- ‘Notariële archieven 1796-1842’, Notaris Jan Loeff, inv. nr. 605.
- ‘Polder Walcheren’, overlopers, vergaarboeken en leggers, inv. nrs. 280, 282, 282a, 928, 929 en 933
- ‘Rechterlijke Archieven Zeeuwse Eilanden’, inv. nrs. 1288 (fol. 95), 1293 (fol. 265vo), 1304, 1307, 1401 en 1402.

Mondelinge overleveringen van de heren jhr. Rombout van Doorn en Dirk Stroo.